

Юлія Сахно
соціолог,
молодший науковий
співробітник КМІС

ХТО НАСАМПЕРЕД ВИНЕН У НИНІШНЬОМУ КРОВОПРОЛИТТІ НА ДОНБАСІ?

З 12 вересня по 21 вересня 2014 року Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) провів всеукраїнське опитування громадської думки. Методом особистого інтерв'ю опитано 2035 респондентів, що мешкають у 110 населених пунктах усіх областей України (окрім Луганської області та АР Крим) за стохастичною вибіркою, репрезентативною для населення України віком від 18 років.

У Луганській області через воєнні дії і проблеми з транспортом виявилось неможливим проводити опитування. Інтерв'ю, які мали проводитися в Луганській області, були проведені в Донецькій області, населення якої за своїми електоральними та багатьма іншими політичними орієнтаціями найменше відрізняється від населення Луганської області (дослідження проводилося як на територіях, що підконтрольні Україні, так і на територіях, що не підконтрольні).

Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0,95 і за дизайн-ефекту 1,5) не перевищує: 3,3% для показників близьких до 50%, 2,8% — для показників близьких до 25%, 2,0% — для показників близьких до 10%, 1,4% — для показників близьких до 5%

Збройний конфлікт на Донбасі триває уже понад півроку. Як і в будь-якому конфлікті, кожна зі сторін протистояння має своє бачення причин і винуватців нинішніх подій. У цій статті ми

не збираємося зважувати аргументи сторін і з'ясовувати, яка точка зору краще узгоджується із реальністю. Нас цікавить, як жителі України сприймають ці події, якими є їхні уявлення про причини виникнення і розвитку збройного протистояння на Донбасі — адже саме уявлення людей про ситуацію визначають, як вони діятимуть по відношенню до неї. Як писав Уолтер Ліппман, «ми допускаємо, що людські вчинки базуються не на прямому і очевидному знанні, а на картинках, які індивід малює сам або отримує від когось іншого. Якщо в його атласі сказано, що світ — плаский, він не стане близько підпливати до того місця, яке він вважає краєм землі, побоюючись звалитися. Якщо на його карті зображений фонтан вічної молодості, то який-небудь Понсе де Леон вирушить на його пошуки. Якщо дехто відкопає шматок породи жовтого кольору, схожої на золото, він протягом певного часу діятиме так, ніби і справді знайшов золото. Те, як люди уявляють собі світ, визначає у даний конкретний момент те, що вони будуть робити. Тобто визначає їхні зусилля, їхні відчуття, надії, але не визначає досягнення результатів»¹. Повертаючись до ситуації на Сході країни, можна сказати, що саме уявлення людей про ці події визначатимуть, яку із сторін вони підтримуватимуть — у тому числі абсолютно реальними

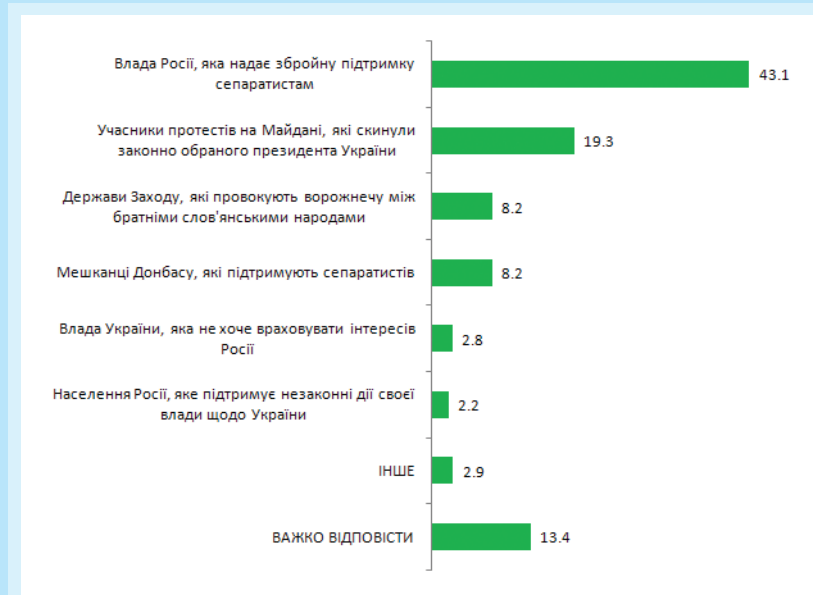
¹ Ліппман У. Общественное мнение. — М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. — с.46-47.

вчинками, допомогою чи опором. Окрім цього, для пошуку шляхів вирішення конфлікту важливо розуміти не лише те, що думають люди, але і чому вони так вважають — тобто чому, маючи доступ до різноманітних джерел інформації та альтернативних точок зору, вони вірять одній картині подій і категорично відкидають інші.

Отож, якими є уявлення жителів України про події на Сході?

Як показують результати опитування, серед жителів України немає однозначного бачення того, хто насамперед винен у нинішньому кровопролитті на Донбасі. За даними дослідження, проведеного у вересні 2014 року, більшість (43,1%) дорослих жителів України вважають, що у нинішньому кровопролитті на Донбасі насамперед винна влада Росії, яка надає збройну підтримку сепаратистам. Близько 19,3% вважають, що винні учасники протестів на Майдані, які скинули законно обраного президента України. Окрім цього, 8,2% покладають основну відповідальність за події на Донбасі на держави Заходу, які провокують ворожнечу між братніми слов'янськими народами; стільки ж (8,2%) вважають, що насамперед винні мешканці Донбасу, які підтримують сепаратистів. Найменше з-поміж запропонованих в дослідженні варіантів жителям України притаманна думка, що основна провина за кровопролиття на Донбасі лежить на владі України, яка не хоче враховувати інтересів Росії (2,8%), та що насамперед винні жителі Росії, які підтримують незаконні дії своєї влади щодо України (2,2%).

Тобто у поглядах населення найбільш поширеними є дві позиції. Одна точка зору — що конфлікт на Донбасі спровокований втручанням зі

Графік 1. Розподіл відповідей на запитання «На Вашу думку, хто насамперед винен у нинішньому кровопролитті на Донбасі?», % (альтернативи розміщені в порядку зниження частоти згадок)

сторони Росії (причому насамперед діями російської влади, а не російського народу), інша — що сепаратистські настрої на Сході виникли під дією внутрішніх причин через незгоду жителів східних областей із діями та гаслами Майдану, і незадоволенням політикою нової влади.

Уявлення про те, хто насамперед винен у нинішньому кровопролитті на Донбасі, суттєво відрізняються залежно від регіону.

У західних та центральних областях домінує думка про те, що збройний конфлікт на Донбасі спричинила влада Росії: на заході України такої думки дотримуються 71%, в центрі — 59%.

Жителі південних областей найбільшою мірою невизначені у баченні того, хто насамперед винен у кровопролитті на Донбасі: 30% назвали насамперед винною владу Росії, 18% — Майдан, 11% — держави Заходу, 9% — мешканців Донбасу; 20% жителів південних областей не визначилися із відповіддю.

Натомість на Сході країни більшість (55%) основним винуватцем вважають учасників Майдану, які скинули В.Януковича з посади Президента. У східних областях також поширена думка, що збройний конфлікт на Донбасі виник через втручання країн Заходу, які провокують ворожнечу між братніми слов'янськими народами (таку точку зору в регіоні поділяють 21%).

Чому відрізняються уявлення жителів різних частин України про причини конфлікту на Донбасі? Як показують багаторічні дослідження КМІС, жителі усіх областей України мають дуже близькі погляди на соціально-економічні проблеми: в усіх регіонах людей найбільшою мірою непокоять рівень життя, економічна ситуація в Україні та злочинність. Питання, в якому погляді різко розходяться — стосунки із Росією. Для жителів східних областей задовго до Майдану відносини із Росією були однією із найбільш важливих проблем. Наприклад, у травні 2013

року проблема відносин із Росією була четвертою за важливістю у Східному регіоні, п'ятою за важливістю — у Південному, сьомою — в Центральному, і дев'ятою — у Західному регіоні.

Події Майдану порушили впевненість у збереженні дружніх стосунків із Росією, а гасла Майдану виявилися чужими і незрозумілими майже для половини жителів України. Опитування учасників Майдану, проведене на початку грудня 2013 року, засвідчило, що учасники протестів на Майдані у більшості протестували проти свавілля влади — жорстокого побиття демонстрантів, ігнорування вимог людей, не підконтрольності влади народу, який його обрав; підписання Угоди про Асоціацію на цьому фоні було питанням другорядним². Інше дослідження, що стосувалося поглядів жителів України на події Майдану показало, що, на думку більшості жителів західних та центральних областей, вийти на акції протесту в центрі Києва людей спонукало обурення корумпованим режимом Януковича, прагнення зробити Україну такою ж цивілізованою країною, як і інші країни Європи та протест проти жорстких дій «Беркута» / внутрішніх військ. Проте жителі східних, і, частково, південних областей були переконані, що протести на Майдані — результат впливу Заходу, що прагне втягнути Україну в орбіту своїх політичних інтересів, або прояв націоналістичних

² Майдан 2013. Хто стоїть, чому і за що? Прес-реліз за результатами опитування учасників Майдану, проведеного 7–8 грудня 2013 року Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та Київським міжнародним інститутом соціології. Доступно в Інтернет за адресою: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=216&page=10>

настроїв³. Поспішне скасування Верховною радою мовного закону Колесніченка та повалення пам'ятників-символів радянської епохи аж ніяк не сприяли визнанню нової влади на Сході. Зберігаючи сильну орієнтацію на стосунки із Росією та сприймаючи події у столиці України як чужі і загрозливі, жителі східних областей пов'язали виникнення збройного конфлікту на Донбасі саме із Майданом.

Уявлення людей про те, хто винен, важливі для розуміння того, чому вони діють тим чи іншим чином. Проте подолання розколу можливе: як засвідчують дослідження КМІС, попри існуючі розбіжності в поглядах, в усіх регіонах України більшість людей прагнуть збереження незалежності та суверенітету країни⁴. Саме на ідеї збереження незалежності, а не на з'ясуванні того, хто більше винен у нинішньому збройному протистоянні, необхідно шукати шляхи вирішення нинішнього конфлікту. ■

³ Ставлення в Україні та Росії до акцій протесту в Україні. Прес-реліз за результатами спільного проекту Київського міжнародного інституту соціології і російської недержавної дослідницької організації «Левада-Центр». В Україні опитування проведене КМІСом з 8 по 18 лютого 2014 року. Доступно в Інтернет за адресою: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=231&page=9>

⁴ Див.: Хмелько В. Є. Динаміка підтримки населенням суверенітету України у перших десятиліттях її державної незалежності (1991–2014 роки) // Наукові записки НаУКМА. Том 161, Соціологічні науки / Національний університет «Києво-Могилянська академія». Доступно в Інтернет за адресою: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/3191/1/Khmelko_Dynamika_pidtrymky_naselenniam.pdf

Графік 2. Розподіл відповідей на запитання «Хто, на Вашу думку, насамперед винен у нинішньому кровопролитті на Донбасі?» за макрорегіонами, %

Таблиця 1. Розподіл відповідей на запитання «**На Вашу думку, хто насамперед винен у нинішньому кровопролитті на Донбасі?**», % (альтернативи — в анкетному порядку)

Учасники протестів на Майдані, які скинули законно обраного президента України	19.3
Влада Росії, яка надає збройну підтримку сепаратистам	43.1
Влада України, яка не хоче враховувати інтересів Росії	2.8
Населення Росії, яке підтримує незаконні дії своєї влади щодо України	2.2
Держави Заходу, які провокують ворожнечу між братніми слов'янськими народами	8.2
Мешканці Донбасу, які підтримують сепаратистів	8.2
ІНШЕ	2.9
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ	13.4

Таблиця 2. Розподіл відповідей на запитання «**Хто, на Вашу думку, насамперед винен у нинішньому кровопролитті на Донбасі?**» за макрорегіонами, % (альтернативи — в анкетному порядку)

	Західний	Центральний	Південний	Східний
Учасники протестів на Майдані, які скинули законно обраного президента України	2.8	6.1	18.2	55.0
Влада Росії, яка надає збройну підтримку сепаратистам	70.9	59.2	29.6	5.5
Влада України, яка не хоче враховувати інтересів Росії	0.5	2.4	3.1	5.3
Населення Росії, яке підтримує незаконні дії своєї влади щодо України	2.8	1.4	4.2	1.0
Держави Заходу, які провокують ворожнечу між братніми слов'янськими народами	1.2	2.4	10.7	21.0
Мешканці Донбасу, які підтримують сепаратистів	10.9	10.1	8.7	2.3
ІНШЕ	2.5	2.9	5.4	0.8
ВАЖКО ВІДПОВІСТИ	8.5	15.6	20.0	9.0